NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.
2 COR. IV: 13.

DE RECHTVAARDIGING DOOR HET GELOOF.

De zaligheid is eene vrije gave Gods; zij is van den beginne tot het einde een werk Gods aan den mensch; een werk van *geloove tot geloove* van de zijde des menschen beschouwd, van *genade voor genade* aan die van God. Uit *genade*, zegt Paulus, *zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave. Niet uit de werken, opdat niemand roeme* (1). *En* (zegt hij wederom elders) *indien het door genade is, zoo is het niet meer uit de werken: anderzins is* (2) *de genade geen genade meer: En indien het is uit de werken, zoo is het geen genade meer: anderzins is het werk geen werk meer.* Wel is *de dood de* BEZOLDIGING *der zonde*, maar *de* GENADEGIFTE *Gods is het eeuwige leven door Christus Jezus onzen Heere* (3). Door Christus Jesus, den Heere! derhalve geene gave die onmiddelijk, dat is, zonder eenen tusschenkomenden Middelaar, verleend wordt, maar eene gave, die zoo vrij, zoo ongehouden, zoo volkomen zij ook is ten opzichte van den zondaar die haar ontfangt, evenwel om behoudens en overeenkomstig alle Gods deugden en heerlijkheden mogelijk te zijn, eene groote door Hem zelven daargestelde en volbrachte voorwaarde onderstelt: de wegneming namelijk dier zondeschuld, die, naar *het recht Gods*, de zaligheid van den schuldige, zoolang de schuld bestaat, onmogelijk maakt. Aan dat recht *voldeed* die Middelaar Gods en der menschen Jesus Christus, die *geene zonden gekend heeft en zonde gemaakt werd voor ons, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem* (4). God geeft zijnen eigenen Zoon, die Zoon zich zelven over, uit eeuwige liefde voor zondaars, voor verlorenen; en een iegelijk die in dien Zoon gelooft, een iegelijk die den Zoon *aanschouwt* (Joh. III. v. 14), een iegelijk die den Zoon HEEFT, die heeft het eeuwige leven. De Zoon IS zelf dat *eeuwige leven* (1), geopenbaard om *de zonden van velen weg te nemen.* De zaligheid bestaat in de gemeenschap *met* HEM, en dien ten gevolge met Zijn koninkrijk en heerlijkheid; het *gevonden worden* in HEM, en dien ten gevolge overal waar HIJ is.

De leer der *rechtvaardiging door het geloof* in Christus is derhalve eenvoudig deze: om voor Gods aangezicht te kunnen bestaan, om de zaligheid te kunnen beërven, moeten wij *gerechtvaardigd*, dat is *vrijgesproken* zijn van *de zonde* (2). Deze vrijspraak is onmogelijk, tenzij aan het recht van Gods wet voldaan zij, hetzij door, of voor, dengenen die gezondigd heeft. Christus heeft in de plaats van de zondaren voldaan; in de plaats der Zijnen door eene *volmaakte gehoorzaamheid* aan den eisch, en door het *lijden des doods* aan den vloek der wet van God voldaan. Die IN HEM gelooft, dien wordt dat *geloof tot gerechtigheid gerekend*, niet alsof God door een genadige *schatting* het geloof (als daad of werk) des menschen aannam in de plaats eener volkomene wetvervulling (3); maar omdat *het geloof* het middel, en als

(1) Eph. II. v. 8, 9.
(2) Eigenlijk: *wordt*, Gr. *γίνεται*.
(3) Rom. VI. v. 23.
(4) 2 Cor. V. v. 21.

(1) 1. Joh. I. v. 2.
(2) *Rechtvaardiging, vergeving van zonde, toerekening van gerechtigheid*, beteekenen in de Schrift ééne zelfde daad van God, die uit kracht van Christus plaatsbekleedend *lijden en gehoorzaamheid* allen die *door het geloof* tot Hem de toevlucht nemen, van alle schuld en straf vrijspreekt, d. i. *rechtvaardig maakt* en *rechtvaardig verklaart:* Rom. IV. v. 4—8, VI. v. 7. Hand. XIII. v. 38 en 39. Van welke laatste plaats Calvyn (*Instit. Relig. Christ.* Lib. III. Cap. 12. § 22) opmerkt: »De »Apostel verbindt hier de *vergeving der zonden* zoodanig met *de gerech»tigheid*, dat hij beide doet blijken *één en hetzelfde* te zijn." Doch men versta de *vergeving der zonden* dan ook niet anders dan als een daad Gods, niet van *barmhertigheid* alleen, maar ook, door Christus, van *gerechtigheid.*
(3) Gelijk de voorstelling van Arminius op het stuk der rechtvaardiging medebracht. — Wat *het geloof* is en doet in de *rechtvaardiging*,

het ware de hand is, waardoor de zondaar Christus en Zijne volbrachte verzoening aangrijpt en omhelst, en alzoo aan eene *eeuwige gerechtigheid* deel krijgt. En dit is het, dat geſchreven ſtaat: *Zij hebben alle gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods, en worden* OM NIET *gerechtvaardigd uit zijne genade, door de verloſſing die in Christus Jeſus is, welken God voorgeſteld heeft (tot) eene verzoening, door het geloof, in Zijnen bloede, tot eene betooning van Zijne rechtvaardigheid, door de vergeving der zonden, die te voren geſchied zijn onder de verdraagzaamheid Gods, tot eene betooninge van Zijne rechtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd; opdat Hij rechtvaardig zij, en rechtvaardigende dengenen die uit den geloove Jeſu is;* waarop dan ſtraks die hooggewichtige, alles beſliſſende uitſpraak volgt: *Wij beſluiten dan, dat de mensch door het geloof gerechtvaardigd wordt* ZONDER *de werken der wet.* Rom. III. v. 23—28.

Uit genade! zonder de werken! om niet! zoodanig luidt van den beginne tot het laatſte (1) het woord der zaligheid Gods in het Evangelie.

Vraagt iemand: waar is dan nu de plaats dier *goede werken*, dier *liefde*, dier *heiligmaking*, overal in de Schriften zoo krachtig aanbevolen, door allerlei liefelijke vermaningen, waarſchuwingen, heerlijke beloften der vergelding aangedrongen? Wij antwoorden met de woorden van den Heidelbergſchen Catechismus: »Het is on»mogelijk, dat wie Christus door een waarachtig geloof »ingeplant is, niet zoude voortbrengen vruchten der »dankbaarheid:" en met onze Nederlandſche Geloofsbelijdenis (art. XXIV): *Het is er zooverre van daan dat deze leer de menſchen zoude doen verkouden in een vroom en heilig leven, dat zij daarentegen zonder dezelve nimmer iets zullen doen dan uit liefde tot zich zelfen uit vreeze van verdoemd te worden. Zoo is het dan onmogelijk dat dit heilig geloof ledig zij in den mensch; aangezien wij niet ſpreken van een ijdel geloof, maar van zulk een, 't welk de Schrift noemt een geloof dat door de liefde werkt; 't welk den mensch beweegt om zich te oefenen in de werken die God in zijn woord geboden heeft: welke werken, als zij voortkomen uit den goeden wortel des geloofs, goed en bij God aangenaam zijn, vermits zij alle door Zijne genade geheiligd zijn; ondertusſchen komen zij niet in rekening om ons te rechtvaardigen. Want het is door het geloof in Christus, dat wij gerechtvaardigd worden, ook eer wij goede werken doen; anderzins zouden zij niet meer goed kunnen zijn, dan eene vrucht des booms goed kan zijn, voor dat de boom goed is.*

Dit zelfde getuigt, naar hare Goddelijke volkomenheid, nog veel klaarder en overvloediger de Heilige Schrift. *Niet* UIT *de werken zijn wij zalig geworden, op dat niemand roeme: maar wij zijn Gods maakſel, geſchapen in Christus Jeſus* TOT *goede werken, welke God voorbereid heeft opdat wij in dezelve zouden wandelen* (Eph. II. v. 9, 10). *Gij zijt duur gekocht: zoo verheerlijkt* DAN *God in uw lichaam en in uwen geest, welke Gods zijn* (1 Cor. VI. v. 20). DEWIJLE *wij deze beloften hebben, laat ons ons zelven reinigen van alle beſmettingen des vleeſches en des geestes* (2 Cor. VII. v. 1). En deze zelfde orde is bij de plaatſing der Apostoliſche vermaningen zichtbaar in alle de Zendbrieven van Paulus, die ten ſlotte der leere eener gantsch volmaakte en volbrachte verloſſing als zoovele opwekkingen daar ſtaan, niet om eenigermate onze gerechtigheid nog te verwerven of te helpen verwerven, daar te ſtellen of te volmaken; maar als *de vrucht* eener reeds geſchonkene verloſſing, eener reeds toegerekende gerechtigheid. Zoo b. v. in den Zendbrief aan de Colosſenſen, Hoofdſt. III. v. 1 en volg. *Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zoo zoekt de dingen die boven zijn, daar Christus is zittende aan de rechterhand Gods. Bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn, Want gij zijt geſtorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Wanneer dan Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, zoo zult gij ook met hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Doodt* DAN *uwe leden die op de aarde zijn* enz. Tot dezen ſtrijd intusſchen, die de verloſſing *om niet* als voorafgaande onderſtelt, die de gerechtigheid van God niet te weeg brengt (want dit is het werk van Christus geweest *voor* ons en *buiten* ons), tot dien ſtrijd der roeping van een iegelijk verloste, *om te wandelen waardiglijk Gode, die ons roept tot Zijn koninkrijk en heerlijkheid* (1 Theſſ. II, v. 12), tot dezen ſtrijd wordt hij door den Heere in Zijn woord op velerlei wijzen en door velerlei drangredenen opgewekt, ook door die van *loon* en *vergelding.* (Matth. XXV. v. 31. en volg. Marc. IX. v. 41. 2 Cor. VIII en IX. Ps. CXII. enz.)

Van daar, dat de krachtigste, meest herhaalde drang tot die afzondering van de zonde en ongelijkvormigheid aan de wereld die *den heiligen betaamt*, genomen wordt uit de verwachting van de wederkomst des Heeren: *Zalig is de dienstknecht welken zijn Heere komende zal vinden alzoo doende* (Matth. XXIV. v. 46), en, *Ziet, ik kome haastelijk, en mijn loon is met mij!* en in de Brieven aan de Gemeenten van Klein Asië: *Die overwint zal alles beërven. Ziet! ik kome haastelijk!* (Openb. II, III, XXI).

Zoo zijn het dan beide, waarheden van Gods eeuwig blijvend, eenig onfeilbaar woord: *gerechtigheid door het geloof zonder de werken:* en, die eenige, die eeuwige gerechtigheid, door en in Christus, verkondigd zijnde, *opwekking tot de werken, tot de liefde, tot die heiligmaking, zonder welke niemand God zal zien.* In éénen adem leert het de Apostel aan zijnen oprechten zoon in den geloove (Titus III. v. 5—8.): HIJ *heeft ons zalig gemaakt niet uit de werken der rechtvaardigheid, die wij gedaan hadden, maar na zijne barmhartigheid door het bad der wedergeboorte, en de vernieuwing des Heiligen Geestes, denwelken Hij over ons rijkelijk heeft uitgegoten door Jeſus Christus onzen Zaligmaker, op dat*

---

wordt ons duidelijk door de vergelijking met hetgeen aan hetzelve wordt toegeſchreven bij Jeſus wondergenezingen. Hetgeen geneest, is niet *eigenlijk* het geloof, maar het voorwerp des geloofs, de Heere zelve; en toch wordt door den Heere de genezing aan het geloof (te weten middelijk, en *als* middel) toegeſchreven, b. v. Luc. VIII. v. 48, enz.

(1) Openb. XXII. v. 7.

wij gerechtvaardigd zijnde DOOR ZIJNE GENADE, *erfgenamen zouden worden na de hoop des eeuwigen levens;* en onmiddelijk daarop: *Dit is een getrouw woord, en deze dingen wil ik dat gij ernſtelijk bevestigt, op dat de gene die aan God gelooven, zorge dragen om goede werken voor te ſtaan: deze dingen zijn het die goed en nuttig zijn den menſchen.*

Doch ook dit zelfde is *genade*; ook dit eene vrucht der gemeenſchap met Hem, *die ons van God geworden is wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlosſing* (1 Cor. I. v. 39). *Door Christus, die hem kracht geeft vermag* de Apostel *alle dingen* (Phil. IV. v. 13). *Ik ben de Wijnſtok*, zegt Jeſus tot Zijne discipelen, *en gij de ranken; die in mij blijft, en ik in hem, die draagt veel vrucht: want zonder mij kunt gij niets doen.*

Ja, de zaligheid is van den beginne tot het einde een werk van Goddelijke genade, van Goddelijke kracht, een werk van Hem, die *het Begin en het Einde, de Eerſte en de Laatſte*, der Zijnen ALLES *en in allen* is. Waar wij dan ook nog ſtaan of reeds toe komen mochten; wat wij ook ontſingen of nog gevoelen te misſen; in dien éénen naam is alles bevat: CHRISTUS. Aan Zijne voeten werpen wij ons neder om *genade*, om *genade voor genade.* In Hem is gerechtigheid en ſterkte. HEM, het Lam dat geſlacht is, HEM, den Heere onze gerechtigheid, HEM, de Hope der heerlijkheid, zij de lof, de aanbidding, de heerlijkheid in alle eeuwigheid!

Het is de openbare en wel ontwikkelde leer dat de mensch niet *gerechtvaardigd* wordt voor God door eenig werk, hetzij vóór of na zijne bekeering geſchied, maar alleen door *het geloove Jeſu Christi,* die het Roomſche Babylon in het hart, en niet bloot in hare uitwendigheden aantastende, de Hervorming, zedert eeuwen verlangd, beproefd, te gemoet gezien, in de kracht des Heeren daarſtelde. Lang vóór zijnen ſtrijd tegen Tetzel en den afſchuwlijken aflaatskraam had Luther uit Gods woord en door Zijnen Geest voor zich zelven allereerst geleerd wat het was: Zijne gerechtigheid te hebben in Jeſus Christus en in Jeſus Christus alleen (1)! Nimmer te voren heeft de kerk op aarde zedert de dagen der Apostelen zulk een diep inzicht gehad in die hoogdierbare grondwaarheid, dan zedert de Hervorming. Want dus behaagde het God, de Gemeenten niet op alle ſtukken der waarheid het volle licht des Woords op eens te ontdekken, maar trapsgewijze, bij wege van ontwikkeling, waartoe allermeest de dwalingen zelve en misbruiken, en Gode vijandige of wederſtrevige wegen der menſchen moeten dienstbaar zijn. Dié machtige en het Evangelie des Evangelies daarſtellende waarheid der *gerechtigheid des geloofs*, ofſchoon gelijk alle andere waarheden altijd in den boezem der kerk en in het hart der geloovigen aanwezig geweest, werd, naar deze bedeeling der Goddelijke wijsheid, eerst toen in hare volle helderheid en heerlijkheid in de diep verbasterde kerk voor den dag gebracht, toen die kerk onder de zwaarte der grofste werkheiligheid en eigengerechtigheid als onredbaar verzonken ſcheen, en alle menſchelijke pogingen om haar van de meer uitwendige gruwelen te genezen, waren gebleken ijdel te zijn. Evenwel heeft het ook in de vroegere eeuwen tusſchen den leeftijd der Apostelen en dien der Hervormers niet aan enkelen ontbroken, die deze eeniggeldende *geloofs*-gerechtigheid niet ſlechts in hun hart en in hunne praktijk, maar ook in hun verſtand en in hunne Godgeleerdheid uit Gods Woord hadden leeren opnemen. Onder dezen herinneren wij hier zeer voornamelijk aan dien vermaarden Abt van Clairvaux Bernardus, de *laatſte der kerkvaderen* genoemd; wiens leeftijd (de twaalfde eeuw) tot de tijden der hoogſte zoo wel Christelijke als Antichristelijke ontwikkeling van het Pausdom behoort; een man nevens en onder alle de bijgeloovigheden van zijn tijd en kerk, te gelijk boven velen van vroeger en later leeftijd, diep ingeleid in de dierbaarſte en innigſte waarheden van het eenig-zaligmakende geloof. Zijn leven, dat zoowel in de wereldlijke als in de kerkelijke geſchiedenis van groote beduidenis is, en zich evenzeer door krachtigen invloed naar buiten, als door inwendige Godsvrucht en tederheid van hart en wandel onderſcheidt, is eenige jaren geleden door den geleerden Prof. Neander van Berlijn naar de hem eigene manier bearbeid; doch wie Bernardus wil kennen gelijk hij was in het klooster en in het midden van koningen en krijgslieden, als Evangelieprediker en als verdediger van de Christenheid en alle hare belangen, moet zijne ſchriften lezen.

Deze voortreffijke man, evenzeer bij Godvruchtige Catholijken als bij onze Hervormers, bij name Calvijn (met wie hij in Franſche afkomst, vlugheid van geest, en andere eigenaartigheden vele overeenkomst heeft) ten allen tijde hoog geacht en geëerd; deze kerkvader, zeggen wij, voedde omtrent de leer van die eenige toevlucht en vastigheid des armen zondaars om bij te leven en te ſterven: *de gerechtigheid* namelijk *niet uit de werken* maar *uit genade door het geloof*, eene overtuiging, waarvan wij hier door eenige weinige aanhalingen ons niet kunnen wederhouden eenige proeven mede te deelen, tot toelichting eener dierbare, te vaak miskende waarheid: hoe God ook in de donkerſte tijden van de Roomſche kerk onder datzelfde Pausdom zijne getuigen had, die zoo zij al in uitwendige dingen aan de zijde van Rome ſtaan, in hetgeen waar het meest en wezenlijkst op aankomt, de zaak der kerkhervorming ten krachtigſte helpen bevestigen, voor zooverre die zaak, daar waar God ſpreekt in Zijn woord, dergelijke bevestiging door het getuigenis van menſchen mochte kunnen noodig hebben.

Omtrent de leer, waarover dit artikel handelt, uit zich dan Bernardus onder anderen op de volgende wijze: »Om die zachtmoedigheid die van U ruchtbaar »is, daarom zullen wij U *naloopen*, Heere Jeſus! ver»nemende dat Gij den armen niet verwerpt, dat Gij »den zondaar niet verſtoot. Neen! Gij hebt niet ver»foeid den moordenaar, als hij belijdenis deed, noch de

(1) Zijn bekend: *Disce Christum et hunc crucifixum, disce ei cantare: tu, Domine Jeſu, es justitia mea, ego autem ſum preccatum tuum* (overeenkomſtig 2 Cor. V. v. 21) ſchreef hij uit eigen bevinding naar Gods woord reeds in 1516 aan een kloosterling van zijne orde.

»zondaresse, daar zij weende, noch de Cananeesche als »zij aanhield, noch de gegrepene in overspel, als zij »sprakeloos voor U stond, noch den tollenaar als hij »tot U bad, of Gij hem voorbij gingt, noch den dis- »cipel die U verloochende, noch den vervolger uwer ge- »meente, noch degenen zelve die U kruisigden. — Liefe- »lijk is de reuk uwer *wijsheid:* indien iemand wijsheid »ontbreekt, hij begeere ze van U; Gij geeft mildelijk »en verwijt niet. — En aangaande den reuk uwer *gerech- »tigheid*, die is zoodanig dat Gij niet slechts rechtvaar- »dig zijt, maar de *rechtvaardigheid* zelve genaamd wordt, »*rechtvaardigheid, die rechtvaardig maakt.* — Zoo ie- »mand van wege zijne zonden verslagen hongert en dorst »naar de gerechtigheid, die geloove in U, die *den god- »delooze rechtvaardigt*, en gerechtvaardigd door het ge- »loof ALLEEN (SOLAM *justificatus per fidem*) zal hij vrede »hebben met God. — *Heiligheid* ademt niet slechts uw »wandel, maar reeds uwe ontfangenis. Gij hebt geene »zonde gedaan, noch gekend, noch geërfd. Wie dan »gerechtvaardigd van de zonde, naar heiligmakinge ver- »langt te staan en te streven, zonder welke niemand »God zal zien, die hoore uwe roepstem: *Weest hei- »lig, want Ik ben heilig.* — Aangaande de *verlossing* ein- »delijk (de geheele plaats ziet op 1 Cor. I. v. 30): Gij »hebt gezegd: *Als ik van de aarde verhoogd zal zijn, »zal ik ze alle tot mij trekken* (1).”

En elders: »Het zij mij genoeg, voor *alle gerechtig- »heid* Hem jegens mij *genadig* te hebben, tegen Wien »alleen ik gezondigd heb. Wat Hij voornam mij niet »toe te rekenen, dat zal zijn als *niet begaan.* Niet te »zondigen, zij Gods gerechtigheid! de gerechtigheid des »menschen, is dat God hem genade verleene. Ik zag dit, »en verstond de waarheid van dat Woord: *Een iegelijk »die uit God geboren is, zondigt niet; want zijn zaad »blijft in hem* (2).”

En elders: »Waar is rust, waar is zekerheid dan in »de wonden van mijnen Heiland? Daar woon ik zoo vei- »lig, als Hij machtig is om te redden. De wereld dreige, »het lichaam drukke, de duivel loere! ik zal niet val- »len; want ik ben gegrondvest op de Rots. Ik hebbe »zwaar gezondigd, mijn gemoed is ontroerd, maar niet »vertwijfelend; want ik gedenk aan uwe wonden, o »Heer! Gij zijt om onze overtredingen verwond (3)!”

En, onder de honderden van plaatsen die hier nog zouden kunnen aangehaald worden, sluiten wij met deze: »Heere! zal ik mijne gerechtigheden roemen? »*Ik zal uwe gerechtigheid vermelden, uwe alleen.* Die »gerechtigheid is mijne, want Gij zijt mij gemaakt *ge- »rechtigheid* van Gode (4).”

STAATS- EN KERKNOOD IN GROOT-BRITTANJE.

In ons vroeger opstel *over den godsdienstigen toestand van Engeland* (5), werd die toestand door ons historisch en in het algemeen geschetst; thans willen wij na hetgeen in dit land sedert dien tijd is voorgevallen, een, offschoon eenigzins verkort, artikel mededeelen van een christelijk Weekblad, aldaar in den geest der geloovige voorstanders van de Engelsche Nationale Kerk geschreven, opdat uit hetzelve onzen lezers moge blijken, hoe het aldaar hand over hand toenemende gevaar voor Staat en Kerk door onze naburige mede-christenen wordt beschouwd.

»De politieke uitzichten voor dit land nemen dagelijks een ernstiger voorkomen aan, en voeren vraagstukken met zich, welke ieder nadenkend mensch met vreeze en schrik moeten vervullen.

»Men had kunnen denken dat de macht van het Pausselijk Rome in Engeland zoo verre was verbroken, of liever verpletterd, dat het nimmer weder zou in staat zijn geweest, zijn hoofd binnen deszelfs grenzen te verheffen. In Schotland scheen de naam zelve van het Pausdom uitgeroeid te zijn, en de gevoelens der groote volksmenigte werden bij elke herinnering aan de dwingelandij van Rome zoo levendig, dat slechts voor weinige jaren niemand zijne toegedaanheid aan het Pausdom aldaar kon openbaren, zonder op dezelfde wijze als een Jood of ongeloovige beschouwd te worden. In Ierland daarentegen werden de vonken des Pausdoms zorgvuldig in de asch aangekweekt en levendig gehouden. De Protestanten waren daarbij jammerlijk nalatig in het verlichten hunner arme verblinde R. C. landgenooten. Steunende op eene door de strafwet daargestelde veiligheid, waren de landeigenaars slechts begeerig om den aanzienlijksten huurprijs dien zij konden machtig worden af te vorderen, zonder te vragen naar de gevoelens hunner landbouwers; en daar de Roomschen daar in allen opzichte gewetenloos waren, meer dan de Protestanten, konden zij ook hooger huurpenningen aanbieden dan deze, die daardoor van hunne pachthoeve of hun land werden verdreven, mogelijk om aan gene zijde van de golven der Atlantische Zee een onderhoud te zoeken, hetwelk hun in het eigen Vaderland werd geweigerd. Even zoo was ook de Protestantsche geestelijkheid gedurende het grootste gedeelte der vorige eeuw grootendeels schandelijk nalatig in het volbrengen harer verplichtingen. Over het algemeen waren zij (het is maar al te waar) voor politieke diensten bezoldigd, welke of door hen zelve of door hunne betrekkingen werden verricht, terwijl de Roomsche gemeenten geheel aan de zorgen hunner Priesters waren overgelaten, welker verboden werkzaamheid den grooteren lof van oprechtheid en belangeloosheid scheen te moeten verwerven.

»Onder den zamenloop dezer omstandigheden was het, dat de Protestanten in Ierland koud en onverschillig werden, terwijl het Catholicismus er met reuzenschreden voorwaarts ging. Door Gods goedertierenheid werd zoowel de Episcopale als de Presbyteriaansche Kerk in dat gewest van hare sluimering opgewekt op het laatst der vorige eeuw, juist toen de Roomsche Kerk de eerste zonnestralen van den luister van het wetgevings-recht begon te genieten, niet alleen door de afschaffing der strafwet, maar ook door de begiftiging dier onmaat-

(1) In Cantica Serm. XXII.
(2) Ibid. XXIII.
(3) Ibid XXIII.
(4) Ibid. LXI.
(5) Deel II. bl. 122—132.

ſchappelijke antichristelijke kweekſchool, het koninklijk Collegie van Maynooth. Sedert dien tijd ontſtond er eene blijkbare opwekking in de Protestantſche kerk van Ierland. Het aantal van trage en ongeſchikte individuën onder de geestelijkheid nam meer en meer af, en hunne plaats werd vervuld door mannen, die voor het grootſte deel God vreezen en zich geheel aan de verplichtingen hunner heilige roeping toewijden. Onder de Presbyterianen in het Noorden van Ierland ontſtond er eene dergelijke opwekking. De Arianen en Socinianen werden uit hunne gemeenſchap verdreven, en maken thans een afzonderlijk genootſchap uit onder de benaming van *de Remonſtrantſche Synode*, welke, gelijk te wachten was, het plan van onbijbelſche opvoeding in dat gewest begunſtigt, en tot andere ontwerpen medewerkt, tot welke de Roomſchen en de Liberalen elkander de hand bieden. Maar nergens zijn wellicht tot heden toe de gezindheden en gedragingen der geestelijkheid van alle afdeelingen der Protestantſche Christenheid meer toereikend geweest voor het gevaar van den worſtelſtrijd, dan thans in Ierland. Hierin zeker vindt men het pand eener goede uitkomst, op hetwelk wij te midden van den tweeſpalt der gevoelens met dankzegging tot God en vermeerdering van goeden moed mogen ſtaren.

»Doch terwijl wij in geenen deele de groote worſteling die aanſtaande is met een vertſaagd hart wenſchen te gemoet te gaan, zoo is het echter niet mogelijk zich te verbergen dat wij tot eene criſis genaderd zijn, niet minder ontzettend dan die welke deze landen in de dagen van Koningin Elizabeth bij de nadering der onverwinnelijke vloot over het hoofd hing. Wij zien in elk district van Engeland Roomſche kapellen verrijzen; Roomſche collegiën ſteken hun ſchrikbarende torens in de nabijheid onzer bevolktſte en meest bezochte ſteden omhoog; kloosters, abtdyen en monniken-geſtichten vertoonen zich thans niet alleen in Engeland, maar zelfs in Schotland, waar voor weinig tijds nog een crucifix niet van buiten boven den ingang eener Roomſche kapel geduld werd. En om dit alles te voltooien, wij zijn getuigen dat zes en een half millioen inwoners van Ierland eene meer volledige, werkzame, laaghartige onderwerping aan den Roomſchen ſtoel kond doen, dan ergens elders in Europa gevonden wordt. Met recht heeft men aangemerkt, dat er geen plekje op den aardbodem beſtaat, waar de kerk van Rome zulk eene trotſche en volhardende onverdraagzaamheid aan den dag legt, als onder degenen, die naar den naam dien zij voeren, nog Ierſche onderdanen van Z. M. Willem IV zijn.

»Wat, mogen wij wel vragen, mag de uitkomst van dit alles zijn? Is het mogelijk zich hierbij te laten in ſlaap wiegen, en zich diets te maken dat er geen gevaar beſtaat? Moeten wij de geſchiedenis als een ouden Almanak beſchouwen, en de oordeelen in de Schrift over het Bijgeloof en de bijgeloovige Kerk uitgeſproken heeft, wegredeneren? Indien wij in deze eeuw van twijfelarij de verklaringen van Gods Woord geen geloof meer ſchenken, en ſpotten met de waarſchuwingen onzer Voorouderen, zullen dan niet de gruweldaden thans in Ierland gepleegd ons wakker maken, en de vervolgingen en verdrukkingen doen te gemoet zien, waarvan de tijd der Lolharden of de later voorgevallen gruwzaamheden der bloeddorſtige Koningin Maria getuigen? Zal de onlangs voorgevallen ontſluiering der geheimen van Maynooth, en de leerſtellingen der Congregatiën, in den boezem onzer liberale Staatslieden geen wantrouwen opwekken? Lord Melbourne erkent dat het Catholicismus onverdraagzaam is; en echter, hij, de liberale hoofdperſoon van een liberaal genoemd Parlement, neemt maatregelen om eene afvallige en vervolgzieke Kerk te onderſteunen, en tevens de laatſte ſporen van 800 Protestantſche gemeenten in Ierland uit te roeien"!

Aldus is het, dat ook in Engeland Farizeïsme en Sadduceïsme; bijgeloof en ongeloof; de drijvers van Romes dwanggezag en die van vrijheid en gelijkheid, de handen in één ſlaan om de Evangelieleer, de eeuwige waarheid die in Christus is, en met dezelve alle echte vrijheid en beginſelen van onverbasterd ſtaatsrecht om ver te werpen. In Engeland wordt meer dan ergens die ſtrijd, de ſtrijd van licht en duisternis, geſtreden; Engeland is het terrein, waar op dit oogenblik de Geest der Eeuw zijnen triomf te gemoet gaat of zijne nederlaag wacht. Wel mogen dan de blikken ook van den Nederlandſchen Christen op dat Engeland gevestigd zijn, dat eenmaal zoo ſchoone vruchten des Christendoms en der Hervorming heeft voortgebracht, en waar ook nog het volk van God, en zij die het wel met het Vaderland en het Protestantismus meenen, zulk een' moedigen en krachtigen wederſtand bieden aan die Reuzenmacht, die reeds zoovele landen onder het juk heeft gebracht, en in de overige zulk eene tegenwerking waarschijnlijk niet zou ontmoeten, als in het grootsche en machtige, het werkzame en levenvolle, het geduchte en ontzachelijke Groot-Brittanje.

GESCHIEDENIS VAN HET VADERLAND.

*Archives ou Correspondence inédite de la maiſon d'*ORANGE NASSAU. *Recueil publié avec autoriſation de S. M. le Roi par Mr.* GROEN VAN PRINSTERER, *Première Série.* Tom. I, II, Leid. 1834, 1835.

Toen wij onlangs aanmerkten dat de loffelijke ijver, ſints eenige jaren ontwaakt in het beoefenen der Historie des Vaderlands, over het algemeen dat karakter van erkenning der groote daden Gods en aanhankelijkheid aan de gezegende waarheden en leeringen der Openbaring nog niet heeft aangenomen, hetwelk aan de Geſchiedenis eener christelijke natie voegt, wilden wij geenszins daarmede te kennen geven, dat ons op deze algemeene aanmerking geene gelukkige en verblijdende uitzonderingen waren voorgekomen. Immers het voorbeeld, dat de Auteur van het aan 't hoofd dezes vermelde werk ons oplevert, is er eene, welke tegen veel en velerlei voortbrengſelen van een' tegengeſtelden aard in innerlijke waardij kan opwegen. Wanneer wij het oog ſlaan op het geen die begaafde Schrijver reeds heeft

geleverd om de grondige ſtudie onzer Geſchiedenis te bevorderen, en den geest en de beginſelen aan te wijzen, waarin derzelver onderzoek moet worden in het werk geſteld, dan levert ons deze beſchouwing eene reeks van geſchriften op, die wel minder door uitvoerigheid en breede bewerking, maar allezins door innerlijke gehalte, rijkdom van inhoud, juistheid van behandeling, en hooge voortreffelijkheid van ſtijl, hetzij dezelve in de franſche of in onze eigene taal zijn geſchreven, zich veelzins onderſcheiden. Eerst biedt zich hier de ſchoone *Redevoering* ons aan, in 1829 te Bruſsel openbaar gemaakt, *Over de redenen om de Geſchiedenis der Natie bekend te maken*, gevolgd van een *Précis* (kort begrip), in hetwelk de voorname denkbeelden dier Rede beknopter maar op eene niet min keurige en bevallige wijs in het Fransch werden voorgedragen. Drie jaar te voren, op den 1sten Dec. 1826 was deze Redevoering reeds in den Haag gehouden, en op het eind derzelfde maand nam Z. M. het bekende beſluit, »dat er middelen zouden daargeſteld en aangewend worden, om de bronnen der Nederlandſche Geſchiedenis, voor zooverre die tot nog toe onbekend of nog niet volledig bewerkt mogten zijn, te doen opſporen, nader te onderzoeken, en zooveel noodig in het licht te geven;" een beſluit, waarbij tevens »alle Vaderlandſche geſchied- en letterkundigen werden uitgenoodigd, om eene uitgewerkte ſchets eener ontworpen algemeene Nederlandſche geſchiedenis, en tevens eene opgave der middelen te leveren, welke meest gepast zouden worden geoordeeld, om zoodanig plan te verwezenlijken." Het behoeft onze herinnering niet, dat onder de vier ſtukken ter beantwoording aan deze uitnoodiging in het openbaar verſchenen (de Verhandeling van den Heer De Jonge is niet onder het oog van het publiek gekomen:) die van onzen Schrijver naar het gevoelen van degenen, die best bevoegd zijn om dezelven wel te beoordeelen, eenen eerſten rang bekleedde. In de omtrent denzelfden tijd uitgegevene *Nederlandſche Gedachten* vindt men verſcheiden allerbelangrijkſte opſtellen, die offchoon meestal van politieken inhoud, eene grondige kennis van onze Historie verraden, en welke velen aan dezelfde pen toeſchreven; die ook naderhand in een later uitgekomen werk (de *Beſchouwingen over ſtaats- en volkenregt* (1)) de juistheid dezer meening niet ontkende. Dit later werk zelve behelst beſchouwingen over de Geſchiedenis in derzelver verband met de Openbaring, die van uitnemend veel gewicht zijn, ook om in het oog te worden gehouden bij de behandeling van de historie onzer voorvaderen.

Toen de Heer Groen van Prinſterer vóór twee jaar door den Koning met het opzicht over Zijner Majesteits huis-archief werd belast, was er dus reden om van zijne werkzaamheid ſchoone vruchten te gemoet te zien. De twee uitgekomene Deelen der boven vermelde *Archives* zijn eerſtelingen van dezen arbeid, die wel bijzonder wegens den belangrijken inhoud van beide, vooral om den hoogbelangrijken van het laatſte Deel, op onze eenigzins breede vermelding aanſpraak hebben. Zij bevatte n brieven, meestal in het oorſpronkelijke oude Fransch of Hoogduitsch uitgegeven, hier en daar voorzien met een bijgevoegde memorie of vertoog, en begeleid van historiſche aanteekeningen, in welke doorgaans de eigen woorden der Geſchiedſchrijvers, onvertaald, worden opgenomen. Zoo wenſchelijk nu deze wijze van bewerking is om de naauwkeurigheid te bevorderen, zoo zeer heeft zij toch het nadeel, van het werk voor ongeleerde lezers minder bruikbaar te maken. Het was dan dubbel noodig, gelijk in het eerſte maar vooral in het tweede Deel geſchiedt, den Lezer eenigzins uitvoerig in eene inleidende Voorrede met den inhoud en zamenhang der ſtukken voorloopig bekend te maken. Laat ons uit dezelve ook hier het een en ander overnemen.

»Het Huis van Oranje Naſſau (zegt de Schrijver in de *Opdragt* aan Z. M. den Koning) mag zijne Archiven onbevreesd openen; het wijst daardoor den hoogen rang aan welke het ſedert zoo lang heeft bekleed." — »Dit Geſlacht was door vermaagſchapping met meest al de Europiſche Vorſtenhuizen; door zijn gezag over eene Republiek die den grootſten invloed oefende op geheel het Statenſtelſel van dit werelddeel, ſteeds in talrijke betrekkingen tot vreemde landen geplaatst. Vele vorſtelijke geſlachten kunnen in deze verzameling belangrijke bijzonderheden omtrent hunne voorouderen aantreffen. Zij zal in menig opzicht de geſchiedenis van meer dan eenen Staat ophelderen, en de beoordeeling van verſcheiden perſonen en zaken geheel anders dan vroeger wijzigen. Zoo ook zal het gemakkelijker worden om eenen weg op te ſporen in dien doolhof van veelvoudige verwikkelingen, van welke de bekwame hand onzer Stadhouders den leiddraad vasthield. Eindelijk, dit geſlacht heeft de naauwſte betrekkingen tot de zaak van het Evangelie, den oorſprong, de ontwikkeling en handhaving der Reformatie. Zijne historie toont, waarin de ware kracht van een' Christenheld en een christelijk volk gelegen is, en levert overal proeven van die waarheid, tevens de gewichtigſte les der Geſchiedenis, dat God regeert, en dat elke macht tegen de Kerk van Christus moet verbroken worden (1)." Gelijk in de Voorrede des eerſten Deels wordt beloofd, zoo ontvangt hier inderdaad de Geſchiedenis der vereenigde Nederlanden, zoo naauw aan die van het Oranjehuis verknocht, vele belangrijke ophelderingen. Doch niet alleen dit: de geheele Eeuw der Hervorming, eene Eeuw, zoo dikwijls gedurende het tijdperk des ongeloofs van hare edelſte kroon: geloof, moed en godsdienstijver, beroofd, om in ſtede daarvan onder de banier eener listige en de godsdienst tot eigen bedoelingen misbruikende ſtaatkunde geplaatst te worden; deze Eeuw van groote en ſterkſprekende karakters en edele gevoelens, wordt door oorſpronkelijke brieven, meestal onder den indruk van het oogenblik geſchreven, en echte ſtukken daartoe behoorende, in hare waarde herſteld.» Hier is veel gewag van godsdienst en godsdienſtige gevoelens (dus lezen wij in de Voorrede des tweeden Deels), het moge dan ook aan diegenen mishagen, welke in onze

(1) *Voorrede* bl. VI.

(1) Tom. I. *Préf.* P. VIII, IX.

Nederlandsche Omwenteling, dat luisterrijke vrucht gevolg van het christelijke Protestantismus, niet anders zouden willen zien dan eene terugwerking der stedelijke vrijheden; hier is veel gewag van godsdienst en zeer weinig van vrijheden. Eene eeuw in welke het belang der vormen van bestuur het hoogste van alle tijdelijke of eeuwige belangen is geworden, wilde zich ook het verledene onderwerpen en gelijk maken. Met miskenning van den rijkdom der verscheidenheid in de Geschiedenis wilde zij alle tijden tot hare laagte vernederen; tot de laagte eener eeuw, waarin onverschilligheid voor de godsdienst en ongebreidelde zucht voor materiële belangen overheerschende zijn. Eene onwaardige poging inderdaad! Men stelt in onzen tijd veel prijs op de naauwkeurigheid zelfs der kleinste bijzonderheden; met reden! want in de geschiedenis mag niets onbeduidend worden genoemd, en kan men niet te naauwkeurig, niet te waarheidlievend zijn. Doch zoo het nuttig en onderhoudend is, de juiste voorstelling van hetgeen plaats en gelegenheid vorderen in acht te nemen, veelmeer is het gewichtig en noodzakelijk de waarheid der gevoelens, der zeden, der geloofsbegrippen, der leerstellingen en der beginselen die de volkeren in beweging gebracht en de gesteltenis der staten veranderd hebben, niet te kwetsen. Op het stuk van bedriegelijke éénheid, is die der uiterlijke vormen te verkiezen boven die van het wezen der zaken; en geene eentoonigheid is zoo jammerlijk als die, welke het edelste en verhevenste gelijk stelt met het laagste en verachtelijkste ter wereld. De zestiende eeuw, bewogen door de kracht des geloofs, laat zich niet aan zulk eene maat verbinden als men uit begeerte om aan zijn eigen begrippen eene volstrekte algemeenheid te geven, wel voor die van alle anderen zou willen bezigen, vooral ook uit afkeerigheid om in het historische den invloed van christelijke beginselen te erkennen. Het is toch niet te ontkennen, dat er opzichtelijk dit onderwerp vele vooroordeelen heerschende zijn, en niet min wenschelijk is het, dezelve te zien verdrijven. Het kwam ons voor, dat brieven, grootendeels geheel openhartig geschreven, en alzoo, om dus te spreken, de stem der dooden uit hunne grafplaats vernemen doende, wel het meest geschikt zijn om die schoone eeuw in hare waarde te herstellen, en haar de wezenlijke beteekenis, de eigene kleur, en de verdiende plaats terug te geven, die haar in den loop der wereld-historie toekomen.”

De verzameling begint met brieven van Willem den I[ste] van den tijd zijns eersten huwelijks af tot op het einde van 1565. Het tweede Deel is geheel gevuld met stukken van het jaar 1566, dat gewichtige jaar, zoo rijk in veelsoortige gebeurtenissen: het verbond der edelen, de openbare prediking, de beeldstorm, het verval van het verbond. De karakters die vooral in het tweede Deel het meeste licht ontvangen, zijn die van Egmond, Brederode, en eenige anderen der vaderlandsche Edelen; van verscheidenen der Duitsche (meest Luthersche) Vorsten; vooral van meerdere leden van het Oranjehuis zelve. Zoo wordt hier onder anderen een roerende en aandoenlijke brief der Gravin Juliana van Stolberg, doorluchtige moeder van den Vader des Vaderlands gevonden, dien de Uitgever, om deszelfs waardij, ook gedeeltelijk in de Voorrede overneemt. »De heilige drieëenige God (zegt de edele Gravin in denzelven) wille u beschutten en beschermen, dat Gij niets raadpleegt noch onderneemt tegen Gods Woord en uwer ziele zaligheid, maar datgene alleen, wat het Land en zijne ingezetenen ten goede moog strekken, en dat Gij uw menschelijk inzicht en goed gevoelen niet laat vervoeren, maar liever met allen ijver uwen Hemelschen Vader om zijnen Heiligen Geest bidt dat die uw hart verlichte, opdat Gij zijn goddelijk Woord, zooveel in U is bevordert, en daar niet tegen handelt; en altijd het eeuwige boven het tijdelijke verkiest. Want zulke dingen kunnen niet worden uitgewerkt zonder den Heiligen Geest: daarom is het bidden zoo zeer van nooden, wijl de booze geest daarbij niet rusten zal. Ik bidde U dan, mijn hartelijk geliefde zoon! leef toch in de vreeze Gods; dat U de aartsvijand niet onverhoeds ten val brenge. Ach, hoe bezwaard is mijn gemoed! Wat groote zorg voor U drukt mij op het hart! Wat ik met bidden doen kan, zal niet achter blijven, zooveel mijn ijver vermag. De barmhertige God doe alles tot een goed en zalig einde zaamwerken, en verlate diegenen niet, die het wel en christelijk meenen. Hij beware U voor alle kwaad.”

Maar treffend vooral is de schildering die daar ter plaatse van de ontwikkeling van 's Prinsen gezindheden, vooral van den voortgang zijner godsdienstige gevoelens, gegeven wordt. »Waarschijnlijk was zijn wederstand (tegen 's Konings verdrukkende maatregelen) aanvankelijk meest verwekt geworden door mededoogen met de ongelukkige vervolgden, wien men niets dan hun geloof kon te laste leggen; door de overweging, dat dit geloof in den grond hetzelfde was met dat zijner bloedverwanten en vrienden in Duitschland; door de vrees, dat de Spanjaarden, 's Konings vooroordeelen zich ten nutte makende, in de beschuldiging van ketterij het middel zouden vinden om de Nederlanden aan hun invloed en heerschappij te onderwerpen. Langen tijd was hij geheel verdiept geweest in de bedrijven der krijgslegers, de enkel staatkundige beraadslagingen en veelvuldige vermaken van het Hof; doch naar mate de godsdienst-geschillen ook in de Nederlanden het middenpunt der algemeene aandacht en belangstelling begonnen uit te maken, nam hij zorgvuldig kennis van de hoofdpunten des verschils. Het zou ongerijmd zijn te onderstellen, dat hij in 1566 de gewichtige vraagstukken nog niet kende, die aller gemoederen bezig hielden en de gansche Christenheid in beweging brachten. Zijn geloof ging gepaard met verdraagzaamheid; voorzeker! »Ik ben geen Calvinist (schreef hij aan den Landgraaf van Hessen; offschoon hij, later, zich gevoegd heeft bij degenen die het met de gevoelens van Calvyn hielden;) maar het schijnt mij geenzins billijk noch Christenen waardig te zijn, dat wegens het verschil tusschen de leer van Calvyn en die der Augsburgsche Confessie dit land met troepen bedekt, van bloed overstroomd worde. Doch, hoezeer ook verdraagzaam jegens de Catholieken, wier rechten hij steeds eerbiedigde, hij bezat een stellig geloof, en

hield zich geenszins fchuil achter eene jammerlijke en ongeoorloofde onzijdigheid. Hij gevoelde het hooge gewicht van de rechtvaardiging door het geloof; hij wist dat alleen de zaligheid door Christus verworven, den mensch waarlijk behoudt; hij zag het onderfcheid tusfchen het door bijgeloovige overleveringen en menfchen-inzettingen overladene Pausdom, en de goddelijk-eenvoudige leer der Heilige Schrift. Daarom moest dan ook zijne tegenkanting met opzicht tot de ontwerpen van Filips II meer en meer van eenen godsdienftigen aard worden, en even hierdoor hem aan het gevaar blootftellen om den hoogen en luisterrijken ftaat, waarin hij zich bevond, voor het verlies zijner goederen en de ellenden der ballingfchap te verwisfelen."

Onder de belangrijke bijvoegfelen en historifche Vertoogen waarvan de Schrijver hier en daar deze beide deelen voorzien heeft, willen wij nog als bijzonder merkwaardig noemen, dat over de *Mémoires* die men tot nog toe meende dat de Prins van Oranje zoude hebben nagelaten (T. I. p. XV—XX); over het fchrijven des Prinfen aan den Paus den 16[den] November 1561 (p. 71—75); over de verfchillen tusfchen de Lutherfchen en Calvinisten (p. 216—241); en dat over het karakter des Konings van Spanje en zijne maatregelen tegen de Hervormden hier te lande (p. 289—292).

In het tweede Deel, ruimer van omvang dan het eerfte, zijn ook zoowel de voor onze Gefchiedenis belangrijke brieven, als de toelichtingen en bijgevoegde aanteekeningen nog veelvuldiger dan in hetzelve. Het zou het beftek van deze aankondiging ver overfchrijden, indien wij hier wilden nagaan en opgeven, hoe vele historifche punten uit de medegedeelde brieven en ophelderingen al kunnen gerekend worden een nieuw licht te hebben ontvangen.

De Schrijver ziet zich dan ook dikwijls in ftaat gefteld om verfcheiden onzer gefchiedfchrijvers op een of ander punt te recht te wijzen en te verbeteren. Het mag eenigzins verwonderen, dat hij daartoe het werk van Bilderdijk over onze Historie, thans door Prof. Tydeman wordende uitgegeven, bij voorkeur fchijnt te hebben verkozen. Immers er is weinig reden van vrees, dat ons volk het gezag van Bilderdijk blindelings volgen of al te veel gehoor zal geven. En het moge waar zijn, dat deze velen der Proteftanfche Vorften en Grooten te ftreng beoordeeld hebbe, of zich hier en daar al te antirepublikeinsch vertoone; het is, dunkt ons, niet onduidelijk bemerkbaar, dat dit gefchied is om eene tegengeftelde partijdigheid, die vroeger heerfchende was, te herftellen. De aanmerkingen van den Heer Groen over het karakter van Koning Filips (T. I. p. 290—292) hebben zelve eene dergelijke ftrekking.

Wij mogen onze befchouwing van dit belangrijke werk befluiten, met hetgeen in de Voorrede des II[den] Deels van deszelfs echte ftukken wordt gezegd, en waaraan het geheele werk beantwoordt: »Men vindt hier het bijna onafgebroken verhaal van de gewichtige gebeurtenisfen van 1566, briefsgewijze medegedeeld; een verhaal van ooggetuigen, van diegenen, welke de voornaamfte handelende perfonen op dit tooneel waren; de inleiding, om zoo te fpreken, tot onze roemvolle en geheiligde Omwenteling. Zij fchrijven op het oogenblik zelve der gebeurtenisfen; het zijn verfche indrukken die hunne pen befturen. Ziedaar dus eene gefchiedenis, vol van leven; eene gefchiedenis, die meer dan éénige andere den Lezer in het midden van het voorledene overbrengt."

DE LESSEN VAN JULIJ 1830—1835.

Vijf jaren geleden wedergalmden de dagbladen, ook in ons land, van den *heerlijken* triumf, behaald door hetgeen men de zaak der *conftitutioneele vrijheid* noemde, op eene Macht, die, om ftaande te blijven, de buitenfporigheden der drukpers door eenen buitengewonen maatregel meende te moeten bedwingen. Over den zege door het beginfel der *Omwenteling* op dat der *Wettigheid* bevochten, viert, op koste van beide, *Beginfelloosheid* tot viermaal toe feest. Het vijfde wordt van hooger hand in rouw-plechtigheden veranderd. Het *juiste midden* erkent dat er eene Voorzienigheid beftaat, en vraagt verpletterende wetten tegen de vrije drukpers der Omwenteling.

Was dan Fiefchi's *helfche aanflag* van hooger hand? Even weinig en evenzeer als de omwenteling van 1830. Hetgeen helsch is, is uit de hel, en al wat zonde is, is uit den mensch. Maar God regeert! en in die regeering wordt het kwaad met kwaad, de zonde door de zonde geftraft. De omwenteling en Orleans voerden Gods oordeelen uit over de Bourbons; de omwenteling bedreigt Orleans, en het despotismus de omwenteling. Want deze beide zijn (gelijk een Schrijver over de *teekenen dezer tijden* doet opmerken) kinderen eener zelfde moeder, heerschzucht namelijk, onafhanklijk van God en Zijne Wet; werkende of in het volk, of in de Overheid.

Waar zult gij dan fchuilen, o gij Vorften en volken! in dezen hachelijken tijd? Bij de omwenteling, die alles omver werpt? Bij het despotismus, dat alles aan banden legt? Bij het juiste midden, dat alles gebruikt en niets erkent?

Hoort het woord des Heeren! gij heel Europa, en gij bijzonder, o tot hiertoe zoo genadig gefpaarde Nederland en Oranje! *Waarom woeden de Heidenen, en bedenken de volken ijdelheid? De Koningen der aarde ftellen zich op, en de Vorften beraadflagen te zamen tegen den* HEERE, *en tegen zijnen Gezalfden, zeggende: Laat ons hunne banden verfcheuren, en hunne touwen van ons werpen. De Heere zal ze befpotten!* — maar gij, *dient den* HEERE *met vreeze, en kust den* ZOON, *opdat hij niet toorne, en gij op den weg vergaat, wanneer zijn toorn maar een weinig zoude ontbranden! Welgelukzalig zijn alle die op Hem betrouwen!* (Pf. II).

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.